

Det finns många märkliga ting när det gäller skyddsrummen i anslutning till Skånelinjen. Strax väster om det lilla samhället Svarte ligger två mindre skyddsrum. Det märkliga med dessa är att de ligger helt ovan jord och mycket nära vattenbrynet och endast cirka 200-300 meter från varandra. Men det kanske märkligaste är att de byggdes 1952-1953. Kalla kriget hade inte riktigt "tagit fart" och valet av placeringen på dessa två skyddsrum är märklig och oförklarlig. Skyddsrummen fick nummer Sk 35 och 36. Varför byggdes dessa två skyddsrum precis här? Varför så nära vattnet? Avståndet till vattnet är inte mer än 50-75 meter.

Skyddsrummen har typnamnet Sk 6 H på en befästningskartan från 1963. De båda skyddsrummen ligger mellan värn 188 och värn 190 som båda är kulsprutevärn II (Ksp II). Värn 188 byggdes om under 1960-talet till pjäsvärn för stridsvagnstorn m/42. I anslutning till värnet finns också ett skyddsrum, Sk 6 kupol (188 a). Men det är ett litet märkligt område, denna sträckning längs den skånska sydkusten.

Sträckan längs väg 9, från där den går samman med väg 101, vid Mossbystrand, är 4½ kilometer räknat fram till orten Svarte. På sträck-

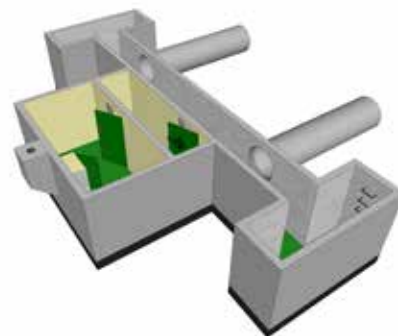
ETT ANNORLUNDA SKYDDSNUM, Sk 6 J och H

an finns inte mindre än 8 skyddsrum och 8 värn av olika slag bland annat tre ombyggda pjäsvärn, två äldre ombyggda för stridsvagnstorn m/42 och ett "nybyggt" också för stridsvagnstorn m/42. Men på sträckningen finns också tre andra skyddsrum med beteckningen "J". (Sk 33 J, Sk 34 J och Sk 37 J). Även dessa byggdes under 1952-1953.

Skyddsrummen som förvisso är av modellen Sk 6, som fanns i flera varianter, men denna modell är mycket speciell, med tilläggsbeteckningen "J". Förmodligen tillhör dessa skyddsrum de första försöksmodellerna med "atombombssäkra" skyddsrum. Kartan här under ger en bild av sträckningen som beskrivits och är alltså cirka 5 kilometer. Kartan omfattar även en liten sträcka efter orten Svarte.

Ytterligare ett sådant skyddsrum fanns i anslutning till Skånelinjen, nämligen #1875 i Höganäs. Av

någon anledning fick detta skyddsrum ett nummer ur värnlinjen. Skyddsrummet är idag raserat.

3D-skiss av skyddsrummet 1875 i Höganäs. De två rörliknade utbyggnaderna skall förmodligen fungera som stötvågsfickor. (grafik: Lars Dahlbom)

ÄN FINNS DET ODETONERADE GRANATER!

Under senvåren genomfördes en minröjningsoperation av franska marinens minröjningsdykare (GPD) i närheten av Pointe du Hoc. Uppgiften var att spränga en 27 cm granat från andra världskriget (motsvarande en trotylladdning på 42 kg). Granaten upptäcktes i maj förra året, på stranden i Saint-Pierre-du-Mont, nära Pointe du Hoc. En operativ ledningspost hade installerats vid stadshuset i Englesqueville-la-Percée. För att genomföra denna minröjningsoperation evakuerades 63 invånare (49 personer

i Saint-Pierre-du-Mont och fjorton i Englesqueville-la-Percée).

Ett viktigt system hade satts på plats för att säkerställa efterlevnaden av området som skulle evakueras, ett område med en radie på 1 500 meter.

När området väl var helt evakuerat och kontrollerat av polisen kunde minröjningspersonalen komma åt granaten och förbereda sig för dess sprängning klockan 13.56. Säkerhetsavspärningarna lyftes klockan 14.10 så att invånarna kunde återvända till sina hem. Området

Till vänster syns själv sprängningen av granaten och den lilla bilden visar den genom åren ganska sönderostade granaten. (foto: franska Marinen) där granaten hittades ligger ganska nära ett av de mest besökta turistmålen vid invasionskustens Normandie. 100 000-tals besökare rör sig i området varje år. Området kring Pointe du Hoc blev inför invasionen den 6 juni 1944 utsatt för kraftiga bombanfall och artilleribeskjutning från allierade örlogsfartyg.

En av batteri HB,s pjäsbunkrar under slutarbetet våren 1940.

Batteri HB,s 1.pjäs "Sonja" frilagd från år av växtlighet i januari 2019. Som redaktör för tidningen FORT & BUNKER har man fått besöka många avvecklingsplatser, och se vårt fasta försvar förvandlas till skrot och grus. Oftast väldigt trist,

Redaktören besöker den nyrenoverade pjäsen "Sonja" sommaren 2022. även det då ingav ett visst hopp om fred(!). Därför är det extra glädjande när vårt försvunna kustförsvar får en "andra chans". Som vid Beredskapsmuseet i Djuramos- sa där ytterligare en av batteriet pjäser nu fått se dagens ljus. På sidan 24 kan du läsa museichefen Johan Andréés tankar och funderingar kring arbetet.

Bild på den förstörda fästningen Maxim Gorki vid Sevastopol. Här använde tyskarna just Röchlinggranater.

Foto: Bundesarchiv_N_1603_Bild-117

I förra numret av FORT & BUNKER berättade vi om den tyska Röchlinggranaten som bland annat testades av de tyska trupperna på fortet i dåvarande Tjeckoslovakien.

Vad är då en Röchlinggranat?

Den fenstabiliserade granaten tillverkades av crom-vanadiumstål och kunde tränga genom mer än

BUNKERDÖDAREN!

4 meter betongtak innan granaten borrade ner sig i golvet eller jorden.

Utgångshastigheten var dock förhållandevis låg och detta påverkade träffsäkerheten. Enligt uppgift var denna inom 36 meter på ett avstånd av 1 000 meter(!)

Som en följd av detta kom Röchlinggranaten att användas mycket sparsamt under andra världskriget. Enligt uppgifter avfyrades endast cirka 200 granater, medan det dock tillverkades 6 000 granater för olika typer av grövre pjäser (21, 34 och 35,5 cm) Ett stort antal försöksgranater tillverkades också för 37 och 50 mm pansarvärnskanoner.

Granaterna utprovades under 1942 och användes skarpt 1943 mot den belgiska fästningen Fort de Battice.

Systemet betraktades som en del av de tyska hemliga vapnen och det har spekulerats i att den därför användes så sparsamt, delvis för att inte falla i fiendens händer. Mer troligt är att den dåliga träffsäkerheten var orsaken.

Röchlinggranater funna efter andra världskriget i Tyskland.

BUNKEROST!

Bunkerost - inte så märkligt som det kanske låter. Och det är ingen speciellt framtagen ost för oss "Bunkertossar", utan en helt "vanligt" ost. Både i Danmark och Nederländerna lagras ost i gamla tyska bunkrar från andra världskriget. Väl skyddade och med en jämn och perfekt temperatur.

Från norra Jylland kommer ostar från det gamla Ingstrups mejeriet. Ett av Danmarks minsta mejerier, med anor från 1890. Deras ostar i kassen "bunkerost" lagras i en tysk bunker vid Västerhavet. Det finns (eller kanske någon bara framställdes under en kort period) tre olika att välja på: *Lökken Bunker Ost* som beskrivs "Ostens fedme, den fugtige og salte havluft og temperaturen i bunkeren giver osten en helt unik smag". Även om texten är på danska tror jag du förstår den. I

samband med Frederikshavns 200 år som köpstad 2018 tillverkades Ingstrup Mejeri två olika *Bungsbo Bunkerost*. En lagrad ost i svart förpackning och en mellanlagrad i röd förpackning. Båda ostarna har en bild på framsidan med texten *Bungsbo Bunkerost* och en bild på en tysk bunker (förmodligen en Regelbau 622).

Ostarna lagras i en bunker på det bevarade bunkerområdet som kallas *Bungsbo Fort*.

Det finns en också holländsk ost som lagras i en gammal bunker i orten Twente. Det är här den mognar osten *Twentse Bunkerkaas*. Förhållandena i bunkern, mognadsprocessen på cirka sju månader, och dess speciella recept ger en något kryddig, fyllig och krämig smak. Det är en halvård ost på

i grunden 16 kg, som efter ca 25 veckors mognad smakar som bäst: en fullständig och krämig smak och med en kryddig nötlignande underton. Förutom den klassiska Twente Bunkerkaas (ko) finns det också Twente Bunker getost.

Osten lagras i ett gammalt ammunitionsförråd i Twente-förorten Daarle där det finns ett underjordiskt bunkersystem som tidigare användes som ammunitionsförråd. Komplexet, med namnet *Kobunkern* (Kaasbunker) består av 25 stora och små ammunitionslager och bunkrar. Gömda bakom stora träd och växter, finns åtta väldolda bunkrar som visade sig vara den perfekta platsen att mogna osten. Luftfuktigheten är konstant och det finns bra isolering, så temperaturen blir alltid ca 15 grader.

Så det är i Danmark eller Nederländerna man kan njuta av bunkerost. Dock kan den danska osten finnas i Stockholmstrakten.

Hamnen vid Västra Hästholmen på ett vykort från 1890-talet. Mitt i bilden syns ett öppet pjäsvärn för två 24 cm kanoner m/1869, och i bakgrunden syns fortet entré samt pansarbatteriet (till höger). Idag går stora vägen till Hasslö precis framför fortet. (foto: Blekinge läns museum)

1840 påbörjade man på nytt arbetet vid VH (Västra Hästholmen) men brist på pengar stoppade byggandet. 1862 återupptogs arbetet på nytt. 1867 förslög den dåvarande befästningskommittén att skansen på Västra Hästholmen skulle fullbordas. Man byggde ett batteri som, i bågform, sträckte sig längs ön nordvästra och västra strand. Detta var ett öppet batteri i vallgång som var anlagt ovanpå kassemtvall av sten. Detta blev kärnanläggningen. Den skyddades på tre sidor av en stormgrav. Den fjärde sidan mot sjön, in mot Karlskrona, skyddades av en ryggvall och en bombsäker kasern som byggdes ihop i vinkel.

Söder om kärnanläggningen anlades ett jordbatteri "södra batteriet". Detta bestyckades med fyra 24 cm M/1869 och två 17 cm kanoner M/1869 i öppen vallgång. Öster om kärnanläggningens entré anlades ett öppet pjäsvärn för två 24 cm kanoner M/1869.

1871 fastställdes bestyckningen på Västra Hästholmen till tre pjäser i jordvallen för beskjutning av Holmen (den numera friliggande holmen söder om huvudön) och Hasslölandet. Fyra räfflade kanoner skulle finnas i västra donjonen, placerade i vallgång. Dessutom två pansarbrytande

kanoner bakom pansarsköldar i norra donjonens valv.

1876 började man åter bygga på fortet. Försänkningen mellan Almö och VH, med en liten öppning i mitten, var då klar. I den norra delen av anläggningen, som vetter ut mot sundet mellan VH och Almö, anlades ett så kallat pansarbatteri i kassemtvall. Detta bestyckades med två 24 cm pjäser M/1869 bakom pansarklätt murverk.

Fortets övriga bestyckning utgjordes av ytterligare fyra 24 cm och tre 5,63 tums kanoner.

1899 kom ett beslut om den sista stora förstärkningen för VH. Fram till 1910 genomfördes stora ombyggnader av fortet. Södra batteriet (Linje VI, även betecknat batteri VH 2) blev anläggningens tyngsta batteri med fyra 12 cm pjäser M/1903 i pansartorn.

Detta batteri blev ett av Sveriges modernaste medelsvåra batterier. I den äldre kärnanläggningen byggdes stormgravens över och tre 57 mm pjäser M/1899 i pansartorn uppfördes (batteri VH 1 i linje III). Ett antal 57 mm pjäser M/1889 på konlavett utplacerades (batteri VH 4 och VH 9) som ytterligare skydd för minlinjer i anslutning till VH.

För närförsvaret fanns infanterilinj, tre till sex stycken bestyckade med 25 mm "kulsprutor" M/1877 (batteri VH 6 och VH 10) och minst en 8 mm kulspruta. Förläggning för 248 man plus officerare fanns i anläggningen. Vid sekelskiftet uppfördes en befälsbyggnad i trä. Under de båda världskrigen var Västra Hästholms fort en viktig länk i Karlskronas försvar. 12 cm batteriet moderniserades 1914, 1926 och 1948. Den sista moderniseringen innebar att pjäserna försågs med eldrörsfoder.

Efter nedskärningarna från försvarsbeslutet 1925 återstod endast batteri VH 1 och VH 2 vilka från 1936 kom att kallas H 1 och H 2. Både dessa batterier ingick i kustartilleriets organisation fram till 1969 (batteri VH 1 1964).

Under 1950-talet utgick anläggningen ur krigsorganisationen men pjäserna sköt sista gången 1964 (57 mm batteriet) och 1965 (12 cm batteriet) under repövningar. Fram till 1980-talet har fortet använts som förråd.

12 cm kanon M/1899 i pansartorn 1937. (privat foto)

I en omfattande rapport från 1992: Rapport över upprustningsbehovet vid Rikets fästningar, utarbetad av Fortifikationsverket finns bland annat Västra Hästholms fort med "Betongtäckning i behov av lagning och tätning. Omfattande problem med putsnedfall och saltvittrande tegelverk. Samtliga interiörer i den äldre delen i stort behov av städning, sanering och upprustning. Avvattnings- och dräneringssystem bör återställas för full funktion. Bestyckningen i skriande behov av vapenvård. I fredstid kan större delen av fästningen öppnas för allmänheten".

Det var 1992 och prislappen för dessa åtgärder beräknades till 57 miljoner kronor. En del har hänt sedan dess, men det återstår mycket!

Dagen efter besöktes *Siaröfortet* och senare båttur via batteri Lidö till *batteri Arholma*, nu med extra besökare från Fortifikation-väst.

Nu var FSG turen över och vi bytte från minibussar till vanliga bilar på långresa från Arlanda till Luleå/Boden. Som med minibussarna så körde jag en bil och övriga kördes av frivilliga deltagare.

Fyra bilar lämnade Arlanda vid 8-tiden för att bege sig norrut. Efter två timmar rullade vi in genom djurparksgrindarna på Furuvik och blev guidade ända ut på Furuskär där vi parkerade uppe på *kustartillerianläggningen GE3*

Batteri GE 3 på Furuskär.

(Gävle 3). Även om Furuskär är en fin anläggning så väntade *batteri Sundsvall 1 (SL 1)*.

Här hade vi hela den stora anläggningen för oss själva under hela kvällen. De som började utomhus med att besöka den norra pjäsen blev dyngsura i ett åskoväder medans undertecknad med flera tog skydd i den stora berganläggningen.

Samling vid färjan över till Hemsö där för dagen fem extra svenskar anslöt, återigen från Fortifikation-väst. Gårdagens regn gjorde att det var totaldimma vilket försvårade överblicken över Hemsö och *Storråberget* med 15,2 cm m/51 batteriet. Uppehåll vid lunch för mat i restaurangen och sedan in i berget igen till cirka 14. Transport över ön till *Kläffsön* där Arte 719 mätstationen finns bevarad. Detta är den enda bevarade typen i Sverige/världen och nås endast genom en vertikal lejdare på cirka tre meter varför någon deltagare fick vänta på ytan. Efter det ny transport till *Havstoudd 7,5 cm m/57 batteri* för inkvartering. Efter

en tid i anläggningen där de flesta gick utomhus återvände vi till *Storråberget* för en härlig trerätters middag. Tillbaka i *Havstoudd* var det fri tillgång till anläggningen hela natten med tyst logement från klockan 22.

2 juni innebar en lång transportsträcka till Boden, vi lämnade *Havstoudd* efter frukost och var i Luleå vid 17:30. Vissa kunde inte avstå en kvällstur till Boden med middag i stan. Tyvärr var vädret regnigt och besöken vid *Södra Åberget* och *Åbergsfästet* blev blöta tillställningar medans vädret var bättre vid en sandsilo och före detta omformarstation.

Förläggning i Rödbergsfortet.

Heldag i Boden startade med *Rödbergsfortet* 09:30. Under ledning av guiden Mats visades först *Satelliten*, strålkastarställningen och sedan gick vi in i berget.

Efter besök i hela Rödberget, inklusive flankeringsgallerier och transportgångar dit samt hjässan så satte vi oss till lunch inne i fortet.

Resten av eftermiddagen spenderades i fästningen, korvfortet på vägen ned från Rödberget besöktes först följt av *Svedjebergsbatteriet*, *Försvarsmuseet*, *Mjösjöfortet*, *Mjösjöbatteriet* och *Gammelängsfortet* samt *södra Gammelbybatteriet* innan återfärd till Luleå och middag.

Broskansen i Boden

Nu var det dags att lämna hotellet i Luleå som varit bas i två nätter

för en rundtur i Norrbotten. Besök vid *Radiobunkern* och *Leåkersfästet* i Boden gjordes innan vi drog norrut mot Vuollerim. Uppe på toppen av slalombacken finns anläggningen som under flera år benämndes *Victoriafortet* som museum men som nu tyvärr inte visas för allmänheten, och vi spenderade några timmar i anläggningen innan vi släckte och låste igen.

Nu var det dags för en turistisk omväg - med bara 20 minuter upp till polcirkeln var det en naturlig omväg som gav en del turistbilder utan vare sig kanon eller fort. Körsträckan ner till *Kamlungebatteriet* tog över två timmar på grund av en olycka som gjorde att jag valde en alternativ väg som visade sig asfalterad men synnerligen gropig. Bonus blev i iallafall en älg för sällskapet. Runt 17:30 steg vi ur bilarna uppe på *Häggmansberget* för de två bevarade 15,2 cm pjäserna i batteriet. *Kalix Riverside Inn* mötte upp med kaffe och bulle innan vi satte igång utforskningen av detta batteri som ligger mitt ute i ingenstans.

Inne i pjästornet för 15,2 cm pjäs på Häggmansberget.

Sista dagen i norr med flyg söderut under eftermiddagen började med besök i Töre hamn för stridsvagnstornet m/74 och ubåten *Spiggen 2* i sin museihall innan vi fortsatte med samma guide till *Siknäsfortet*. På vägen ut på *Siknäshalvön* fick vi äntligen syn på en ensam ren, vilket blev resans enda. Ett sista besök vid en f d *PJ-21 höjdradarstation* på *Siknäshalvön* gjordes innan vi styrde tillbaka mot *Gammelstad* för tankning och sedan till flygplatsen.

Tyvärr fick planet som sju skulle med från Luleå tekniska problem,

Sollefteå museum
 Sprängtekniska museet, Karlstad
 Stafsjö Bruksmuseum
 Stenbäcks flygmuseum, Skurup
 Sundsvalls luftvärnsregementets museum
 Svedinos Bil- och Flygmuseum, Ugglarp
 Swedish Force Landing Collection, Morup
 Särna skogs- och försvarsmuseum, Teknik och Sjöfartens hus, Malmö
 Teknikland, Optand
 Tekniska museet, Stockholm
 Tingstäde fästning, Tingstäde
 Tomarps kungsgård
 Trelleborgs museum
 Trossnäs museum
 Uniform Collection, Klagstorp
 Varbergs fästning
 Vaxholms Fästnings Museum

Vaxholms fästnings museum
 Vaxholms Fästnings Museum, Veteranflottiljen, Gålö
 Victoriafortet, Vuollerim
 Volvomuseet, Göteborg
 Vännäs Motormuseum
 Västerås Flygmuseum
 Wira Bruks museum
 Ystad Militärmuseum
 Åkers Bruk- o Hembygdsmuseum
 Ängelholms Flygmuseum

Österlen Flygmuseum, Gärnäs
Östra Hästhalmens minstation

Rödmarkerade museum/utställningar har speciella regler eller stängt. Kontrollera deras hemsidor om vad som gäller INNAN du planerar en resa dit. Detta gäller också oavsett vilken plats du tänker besök. På så sätt slipper du stå framför en låst dörr efter resan!

Ängelholms flygmuseum.

SOMMAR MED MILITÄRHISTORIA!

Värn 128 i ganska slitet skick. Värnet finns på Kabusa skjutfält öster om Ystad. Hur blev din bunkersommar? Blev det några spännande utflykter? På olika Facebook-grupper kan man se att många varit ute mer eller mindre omfattande bunkerjakter. Skriv och berätta vad du själv gjorde under sommaren. I tidning-

en kan du läsa om den riktigt stora och omfattande bunkerresan genom hela Sverige. Eller som Hasse Alfredsson en gång uttryckte det: "det kallar jag en resa!" Så dela med dig av dina tips och upplevelser under sommaren!

Här packas böcker som skall ut till fäl förbanden under Beredskapstiden. Läsning var en viktig del under den ofta långtråkiga tjänsten långt hemifrån. Det fanns ju inte så mycket att välja ute i skogarna eller på fjället. (foto: Krigsarkivet/Försvarsstaben)

ERBJUDANDE!
25% RABATT!